

Yargı Reformu Ne Vadediyor?

Hafsa Nur Aslanođlu

31 Mayıs 2019

<https://ilke.org.tr/yargi-reformu-ne-vadediyor>

30 Mayıs 2019 tarihinde açıklanan, AB üyelik sürecinin bir parçası olan Yargı Reformu, yıllardır konuşulan pek çok konuyu karara bağlayan kapsamlı bir değişim paketini içeriyor. Kamuoyunda daha çok yeşil pasaport, avukatlık sınavı, fakülte kontenjanlarının azaltılması, avukatlık hizmetlerindeki KDV'lerin düşürülmesi, icra dairelerine yönelik düzenleme gibi hususlar gündeme gelse de Yargı Reformu Stratejisi belgesi bunların ardında çok daha büyük bir amaç taşıyor; hukuk devletine olan inancın tazelenmesi.

AB üyelik sürecinin yargı ayağı kapsamında 2009 ve 2015 yıllarında yayımlanan diğer strateji belgeleri ile bu yıl yayımlanan belge, strateji belgelerinin üçüncüsünü oluşturmaktadır. Yargı Reformu Stratejisi'nde "*hukukun üstünlüğünün güçlendirilmesi, hak ve özgürlüklerin daha etkin korunup geliştirilmesi, yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığının güçlendirilmesi, sistemin şeffaflığının artırılması, yargısal süreçlerin basitleştirilmesi, adalete erişimin kolaylaştırılması, savunma hakkının güçlendirilmesi ve makul surede yargılanma hakkının daha etkin korunması*" (YRS, s. 5) başlıklarının öne çıkarılmasında üyelik süreci ile birlikte, toplum nezdinde adalete inancın her geçen gün zayıflaması, her yeni gün adalet sisteminin zaaflarını ortaya döken bir olayın televizyon ve sosyal medyada yer alması, insanların adalet arayışını bu mecralarda yapmak zorunda kalıyor oluşu, uzun yargılama süreleri, tutukluluk halleri, Barolar Birliği'nin, STK'ların ve toplumun devamlı surette talep ve şikâyetlerini dillendirmesi etkili olmuş görünmektedir. Belgede hassaten üzerinde durulan başlıklara bakıldığında belge, hukuk devletine olan inancı tazeler niteliktedir. 2023 Yargı vizyonunun verildiği bölümde "**Güven Veren ve Erişilebilir Bir Adalet Sistemi**" alt başlığının kullanılması da bu inancın güçlendirilmek istendiğinin göstergesidir.

Hukuk devletine olan inancın tazelenmesi niteliğinde gördüğümüz Yargı Reformu Stratejisi'nin *adalet hizmetlerinden memnuniyetin artırılması, yargılamanın sadeleştirilmesi ve etkinliğinin artırılması, alternatif uyuşmazlık yöntemlerinin yaygınlaştırılması* amacının öne çıkarılması da bu niteliği destekler konumdadır. Zira belge; *adli yardım sisteminin güçlendirilmesi, engelli dostu ve kadın haklarına ilişkin uygulamaların geliştirilmesi, yaşlıların ve yabancıların adalete erişiminin kolaylaştırılması, hukuki himaye sigortasının geliştirilmesi, kamuoyunu bilgilendirme mekanizmalarının güçlendirilmesi, yargıda medya ve halkla ilişkilere yer verilmesi ve tanıklığı zorlaştıran uygulamaların kaldırılmasının öngörülmesi* (YRS, s. 68-

82), *hukuk yargılamalarının basitleştirilmesi, adalete erişim hakkının kötüye kullanılmasının engellenmesi*, aile hukuku ve icra-iflas hukukuna özel çalışmaların yapılması (YRS, s. 86-94) gibi amaçlarla yargının aksaklıklarının farkında olduğunun toplum nezdinde itirafı ve toplumda adalet sistemine olan inancın yeniden tesis edileceğinin garanti edilmesi gibidir.

Uzun süredir üzerinde çalışıldığı bilinmekle birlikte, yargının tüm ayaklarını kapsar şekilde hazırlanmış olması meselelerin titizlikle ele alındığını göstermektedir. Belgenin umut vadeden yanlarından biri, yargının eğitim süreci-mevzuat-mesleğe kabul/ avukat-hâkim-savcı/ kamuoyu güveni şeklinde var olan tüm ayaklarını kapsayıcı nitelikte olmasıdır. Umut vadeden yanlarından bir diğeri de, belgenin yayımını takip eden süreçte açık ve ölçülebilir bir eylem planının yayımlanacak olması ve üç ay içerisinde Bakanlık dışından ilgili kurum ve kuruluşların da katılımının sağlandığı “Yargı Reformu Stratejisi İzleme ve Değerlendirme Kurulu”nun oluşturulacak olmasıdır.

Belge kapsamında 9 temel amaç belirlenmiş ve bu amaçlar ile ilgili 63 hedef ile 256 faaliyete yer verilmiştir. **Hak ve özgürlüklerin korunması ve geliştirilmesi** başlığını taşıyan ilk amaçta bakıldığında zikredilen tüm faaliyetlerin mevzuat düzenlemesi olduğu görülmekte ve henüz bu anlamda somut adım atılmadığı bilinmektedir. İfade özgürlüğü, tutukluluk süreci gibi önemli ve çokça dillendirilen alanları kapsayan bu kısımda yayımlanacak eylem programının ve mevzuatta gerçekleştirilecek değişikliklerin sıkı takipçisi olmak gerekmektedir. Zira bu hali ile strateji belgesinde, mevzuat düzenlemesi yapılacağına ifade edilmesinden öteye geçen herhangi bir uygulama bulunmamaktadır.

Yargı bağımsızlığı amacıyla zikredilen meseleler daha somut bir şekilde çözüme kavuşturulmuş gözükmektedir. Uzunca süredir ilgili kişilerin gündeminde olan, hâkim-savcılarının istemedikleri sürece yerlerinin değiştirilmemesini öngören **coğrafi teminat** meselesi önemli bir adımdır. Bu durumun yargısal verimliliğin artırılmasını destekleyeceği (YRS, s. 33) ifade edilse de pek çok sıkıntıyı da beraberinde getireceği açıktır. Özellikle küçük bölgelerde toplum nezdinde fazlaca tanınan hâkim/savcılarının buldukları bölgede uzun yıllarca kalması zaten belli bir kıdeme sahip olan hakim/savcı nezdinde yargının tekelleşmesi, saygınlık vb. hususlarda, kolluk-kamu makamları ile ilişkilerde sıkıntılara sebebiyet vermesi muhtemeldir.

Yargının, eğitim sistemi ile ilişkili biçimde ele alınması köklü değişikliklerin yapılmak istendiğinin izlerini taşımaktadır. Zira yapılan değişimler, genellikle meslekler seviyesinde yahut biçimsel olup o mesleğe giden yoldaki taşların niteliğini dikkate alınmaksızın yapılmaktaydı. Reformun öne çıkan başlıklarından biri Hukuk Fakültelerinin 5 yıla çıkarılmasıdır. Peki hukuk fakültelerini 5 yıla çıkarmak ile ne hedeflenmektedir? Müfredatta yapılacak değişikliklerden bahsedilmiş olup, etik hususuna birkaç yerde vurgu yapılarak hukuk metodolojisi ve hukuki argümantasyon programlarının meslek öncesi ve meslek içi eğitimlerde yer alacağı belirtilmiştir. Eğitim ile yargı mensuplarının hem niteliği hem niceliği artırılmak istenmektedir.

Ancak hukuk fakültelerindeki mevcut müfredatlara bakıldığında; çağın getirisi olan dijitalleşme ile ilgili derslerin üniversitelerin çok azında okutulması, psikoloji-sosyoloji gibi derslerin diğer dersler kadar önemsenmemesi ve bu derslerin günümüzden kopuk biçimde tarihinin anlatılması, yabancı dil hususunun yer almaması başat problemlerdendir. Belgede, mesleğe girişten sonra hâkim-savcılar için dil desteğinin artırılması olumlu bir gelişme olmakla birlikte 5 yıla çıkarılan fakültede zorunlu hazırlık programının olmaması da düşündürücüdür. Şayet fakülteyi uzatan öğrenci sayıları dikkate alınarak 4 yıllık fakülte 5 yıla çıkarıldı ise, pek çok öğrenci ve akademisyen hakkaniyetle değerlendirme yaptığında hukuk fakültelerinin 4 yılda bitirilememesinin sebebinin derslerin ağırlığından ziyade akademisyen kaynaklı problemlerden oluştuğunu itiraf edecektir. Hukuk fakültelerinde verilen eğitimin teknik bir eğitimden öteye geçmemesi, adeta bir mühendis gibi yalnızca yasanın belirttiği hususları incelemekle kalınması, yasa yapım mantığının dahi verilememesi gibi durumlar hukuk eğitimi ile ne amaçlandığı sorusunun cesurca cevaplandırılmasını gerektirmektedir. Hâkim-savcılar için mesleğe kabulden sonra da eğitimin devam etmesinin öngörülmesi değişim ve etkileşimi devam ettirecek bir husustur. Belgede yer verilmemekle birlikte, benzer şekilde avukatlar ve hukuk fakültesi akademisyenleri için de ara ara eğitimlerin öngörülmesi yargıda birlik, hukukun üstünlüğü gibi amaçların yerine getirilmesini sağlayacak adımlardan biri olacaktır.

Uzun süreli yargılamalar, vatandaşa yorgunluk ve umutsuzluk yarattığı gibi sistemin işlerliğini tıkamakta, avukat ve hâkim-savcılarının da performanslarını verimsiz kullanmasına sebebiyet vermektedir. Bu hususa özellikle yer verilmesi **performans ve verimliliğin artırılması** amaçlanması ve buna yönelik **hedef süre** uygulamasının sisteme dâhil edilecek olması ve izlemelerin gerçekleşmesi yargılama sürelerinin makulleşmesine imkân tanıyacaktır. Ayrıca dosyalara hedef süre koyulması bilirkişilik sisteminin etkinliğinin ve verimliliğinin artırılması amacı ile birlikte düşünüldüğünde; banka hesabının dökümünün elinde olmasına rağmen hâkimin basit bir ödeme tespitini yapmayıp hesap bilirkişisine dosyayı göndermesi ve yargılamanın bu sebeple en az 3 ay daha uzaması gibi hususların önüne geçilmesini sağlayacaktır. Ancak bu uygulama ile de hedef süre uygulamasına takılmak istemeyen yargı mensuplarının, dosyayı eser miktarda incelemeden acelece karar vermesi, yalnızca dosya eritme amacıyla hareket etmesi gibi sonuçlar doğurmayacağını teminat altına almak gerekmektedir. İhtisalaşmaya ve uzmanlaşmaya mahkemeler nezdinde önem verilmesi; çevre, imar ve enerji gibi yeni gelişen alanlara özgü mahkemelerin kurulması değişen ve gelişen şartlara yargının uyum sağlaması açısından kritik noktalardır. Performans ve verimliliğin artırılması amacı ile bağlantılı olarak ele alınan konulardan bir diğeri de dijitalleşme ve duruşma saatlerinin aralıklarıdır. 10'ar dakika aralıklarla verilen duruşma saatleri, avukatların saatlerce adliye koridorlarında beklemesine neden olmakta, yargının bir ayağını temsil eden avukatların performansını etkilemenin yanı sıra plan ve programlarına etki etmekte birçok işin görülmesinde aksaklığa sebebiyet vermekte, hâkim ile avukatın eşitliği hususunda ve hâkim karşısında avukatın maruz bırakıldığı konum ile ilgili ciddi tartışmalara neden olmaktadır. Üniversiteler ile işbirliği içeri-

sinde enstitü kurulmasına yalnızca değinilerek geçilmekte, bu enstitünün hangi ihtiyaç doğrultusunda ortaya çıktığı ve nasıl bir çalışma yürüteceği sorularının cevaplarını takip eden süreçte alabileceğimizi ummaktayız. Adliye binaları ile ilgili yapılacağı öngörülen düzenleme ise, henüz yakın tarihlerde yapımı biten ve Avrupa'nın en büyük adalet sarayı olan bir adliye binamız varken trajikomik bir öngörü olarak belgede yerini almıştır.

Uzun süredir kamuoyunun gündemini meşgul eden gelişmelerden biri, avukatlık mesleğine giriş koşullarının ve usulün değiştirilmesidir. Özellikle stajyer avukatların sigortasız bir şekilde çalışmasının sık sık gündeme getirilmesi strateji belgesinde de bu hususa değinilmesi yargı mensupları açısından sevindirici bir haberdir. Strateji belgesinin en önemli hususu yukarıda da değindiğimiz gibi yargı meselesine bütüncül bir biçimde bakmasıdır. Hâkim-savcılar ile her ne kadar eşit konumda buldukları hukuki ilkeler açısından açık olsa da avukatlar uygulamada sıkıntı yaşamaktadır. Bu çerçevede savunmaya özel yer ayrılması, özel bir amaç olarak **savunma hakkının etkin kullanımına** yer verilmesi bu eşitliğin uygulamada da sağlanmasına imkân tanıyacaktır.

Ceza adaleti sisteminin etkinliğinin artırılması amacı çerçevesinde ele alınan meselelerde *suçun kapsamı, ele alınış biçimi, idari yaptırım, mahkemelerin görev alanları, ceza mevzuatındaki yaptırımlar, çocuk adaleti sistemi, ceza infaz kurumları*'na farklı bir bakış açısı getirilmek istendiği açıktır. Çocuklar özelinde *onarıcı adalet yaklaşımı ve çocuklara özgü koruma mekanizmaları*'nın öngörülmesi, mevzuatın yeniden ele alınarak suçun kapsamının değiştirilebileceği hususları belgedeki diğer bazı değişimler gibi sistemde köklü değişikliklere neden olabilecek hususlardandır. Bu meseleler özelinde çalışmalar yapılarak Bakanlığa ve ilgili birimlere sunulması gerektiği açıktır. Zira belgede bahsedilen hususlar, uzun soluklu bir çalışmayı gerektirmekte ve adım adım ilerleyen bir sistemin varlığına ihtiyaç duyulmaktadır.